

جغرافیای تاریخی جام

یعقوب ندایی احمدی

نشر دستور

شماره شابک: ۹-۰۹-۶۷۲۷-۶۲۲-۹۷۸

نشر دستور

● جغرافیای تایخی جام

● یعقوب ندایی احمدی

● انتشار و سفحه آرا: فاطمه عطایی

● نوبت چاپ: اول ● زمستان ۱۳۹۸

● قطع: وزیری (۲۸ صفحه)

● شمارگان: ۵۰۰ جلد ● قیمت: ۳۰۰/۰۰۰ ریال

● چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه اردوسی مشهد

● طرح جلد: رضا ترابی ● عکسها از: پریسا ندایی احمدی

● شماره شابک: ۹۶۷۲۷-۰۹-۹۱۵۱۲۶۲۹۴۲

● حق چاپ محفوظ است

● مشهد، صندوق پستی ۱۳۸۸-۹۱۸۹۵ تلفن ۰۹۱۵۳۱۴۸۲۷۷

● نامبر ۰۵۱-۳۸۴۳۹۷۲۱ پیام‌نگار: dasturpress93@gmail.com

● تماس با نویسنده: ۰۹۱۵۱۲۶۲۹۴۲

سرشناسه:	ندایی احمدی، یعقوب، ۱۳۲۴-
عنوان و نام پدیدآور:	جغرافیای تاریخی جام / یعقوب ندایی احمدی.
مشخصات نشر:	مشهد: دستور، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری:	۲۸۸ ص: مصور.
فروست:	سلسله پژوهشهای ایرانشناسی ۱۱.
شابک:	978-622-6727-09-9
وضعیت فهرست نویسی:	فیا
یادداشت:	شابک: ص ۲۸۴.
موضوع:	تربت جام
موضوع:	Torbat Jam (Iran)
موضوع:	تربت جام -- جغرافیا.
موضوع:	Torbat Jam (Iran)--Geography
رده بندی کنگره:	DSR۲۰۷۹
رده بندی دیویی:	۹۵۵/۸۲۶
شماره کتابشناسی ملی:	۵۹۴۴۲۶۷

فهرست مندرجات

صفحه	عنوان
۹	مقدمه
۱۲	اشاره‌ای به تاریخ کهن جام
۱۳	وجه تسمیه شهرستان تربت جام
۱۷	تربت جام از نگاه سیاحان
۳۱	ارتفاعات مهم و جغرافیای طبیعی
۳۲	موقعیت جغرافیایی و تقسیمات کشوری
۳۲	وضعیت توپوگرافی شهرستان
۳۳	جمعیت تربت جام
۳۶	ترکیب جمعیتی شهرستان تربت جام
۳۷	منازعات سلاطین در ناحیه جام
۴۱	طبقه‌بندی اقلیمی ایستگاه هواشناسی تربت جام
۴۶	آبادیهای تربت جام
۴۹	نیل شهر (نیل آباد قدیم):
۵۰	دهستان دشت جام
۵۱	دهستان میان جام
۵۲	قلاع تربت جام
۶۱	وضعیت شهرستان در سال ۱۳۹۶ شمسی
۷۰	کتاب و مقالات عرفانی، تاریخی و فرهنگی
۷۲	تاریخ موسیقی در تربت جام
۷۴	طبقه‌بندی آوازهای منطقه جام
۷۵	موسیقی سازی
۷۶	مقامهای موسیقی سازی
۷۸	بازیهای آیینی (رقصهای کهن)

۸۰	قدمت و نقش ساز سُرنّا.....
۸۱	زندگی نامه چند تن از استادان موسیقی
۸۹	قلاع تربت جام
۹۵	طوایف مهاجر منطقه جام.....
۱۰۸	شخصیتهای تاریخی و علمی و ادبی منطقه جام.....
۱۳۶	آثار شیخ احمد جام
۱۴۹	میری برزندگی و احوال فرزندان شیخ جام
۱۵۷	شرح حان و آثار برخی دیگر از نام آوران جام
۲۲۵	سرداران شهید جنگ تحمیلی
۲۲۷	اسامی شهیدان تربت جام از ابتدا تاکنون
۲۲۹	نمایندگان مجلس شورای مدّی و شورای اسلامی
۲۲۹	ابنیه تاریخی جام
۲۶۷	رابطه های تاریخی جام
۲۷۷	نگاهی به برخی اماکن قدیم
۲۷۹	قناتهای تربت جام
۲۸۱	بازار قدیم تربت جام
۲۸۴	منابع و مآخذ

مقدمه

تاریخ پیر کهنسالی است که در سینه توانای خود سخنان گفتنی به قدمت پیدایش خویش دارد. نمی توان نامی از او برای سرزمین خاصی و ملتی و طایفه ای تعیین کرد. تاریخ صدای مأنوس و نامأنوس انسانها است، تاریخ یادآور رفاه ملتی و ذلت ملتی دیگر است. اورنج نامه بشریت و ناله های حزین انسان است که همه ساله به گوش آیندگان زمزمه می کند. نام او را می توانیم وقوع حوادث گذشته انسان بگذاریم. این تاریخ است که می گوید و می شنود و اجرا می کند که در لحظه لحظه های زندگی بشر و اقوام گذشته، اوج و فرود قبیله ای و سرزمینی است که ویرانی و نابسامانی تجربه کرده و برای نسلهای آینده آینه را به نمایش می گذارد. این نمایش خوفناک یا لذت بخش در اوراق دفاتر و کتب، توسط فرزندان هر روز و بوم ثبت شده و می شود و آنان که این وقایع را ثبت می کنند وقایع نگارانی هستند که کم کم شاخه ای از دانش را به زبان نهادند که بعدها «تاریخ» نامیده شد. این علم به کمک کسانی مدون شد که تمایل به دانستن گذشته ملل خود داشته اند، یا می خواهند که دیگران هم بدانند در سرنوشت این سرزمین و کره خاکی چه حداثتی ثبت شده است. این بزرگ مردان زمانی که در سایه تاریخ و گذر زمان دوران قتل و غارت و محنت حاکمیت جوانان و خوبرویان هر قوم را، از آنچه شنیده اند یا به چشم خود دیده اند به روی کاغذ آوردند یا بر لوحی و دیواری سنگی ثبت کرده اند، یا آنچه که از هنر بشریت در زیر خاک دفن شده بیرون کشیدند. مانند خدمت بزرگ و هیر قابل توصیفی برای انسانهای پس از خود نموده، که ذکر نام آنها در این مجموعه بی نیازی است. ما آنها را مورخ می نامیم و حال مورخان هستند که ما را از افتخارات علمی، هنری، فرهنگی، ادبی، هیبر، ابنیه و خلق آثار گذشتگان با خبر می کنند. همچنین تاریخ نویسان هستند که فراز و نشیبها را، از خواربها و تن به ذلت دادن آنها، چپاولگریهای مالی و انسانی و به بردگی گرفتن جوانان وطن و اسیر کردن زنان و دختران بی گناه و بهره گیری به حرامی از آنان توسط اقوام وحشی و خون آشام و سرمداران آنان که جز قتل و آتش زدن و ویران کردن چیزی نمی دانستند، ما را آگاه می کنند، تاریخ زبان گویای مظلومان و ستم دیدگان خفته در خاک و سربریده و هتک حرمت شدگان گذشته است. تاریخ پیر کهنسالی است که از ابتدا می گوید و تا انتهای حضور بشر خواهد گفت. «تاریخ مغول نیز در حیات اجتماعی کشور ما یک نقطه عطف بزرگی است که بسیاری از مفاسد اجتماعی و اخلاق زشت امروز ما ریشه در آن دارد. از نحوست حمله این قوم وحشی میلیونها انسان چهره در خاک کشیدند، میلیونها انسان اسیر، ذلیل، خانه به دوش و آواره از خانه و کاشانه شدند. هزاران دانشمند و هوشمند و عالم و هنرمند از دم تیغ

گذشتند. چه جوانان برومندی که ناکام فروخفتند، چه دوشیزگان دم بختی که بی سیرت شدند، چه آرزوهایی که بر دل خاک فرسود و چه امیدهایی که بر باد رفت، شهرهایی که روزگاری چراغ فروزان هنر و معرفت بودند به کشتزارها بدل شدند. قبه‌ها و مناره‌هایی که همچون ستارگان می‌درخشیدند، طویله اسبان و استران مغول گشتند. کاریزها و نهرها و قنواتی که آب روح‌بخش را بر حیات زمین و انسان تقدیم می‌کردند کور شدند و سرسبزی و نشاط را با خود بردند....

زمانی که این یأس چیره گشت تبار ما برای یافتن نانی جوین جهت سیرکردن شکم، اخلاقی پست، کج راهی رذیلاانه، رفتارهای محافظه کارانه، چاکر مآبانه، ایستادنها، دست به سینه ماندنها، تسلیم در برابر قدرتها، سکوت در برابر خودکامیها را در برابر شرف و بزرگی، مناعت طبع و آزادگی و آزاداندیشی به چار بار گرفتند. حمله هولناک مغول شخصیت انسانی ما را خرد کرد و ضربه سنگین و کشنده بر آن فرود آورد.

هنوز زخم چرکین همان به مردم‌داری چنگیز التیام نیافته بود که مردی از همان تبار، تیمور گورکان، به همه هستی خاور میانه آتش زد و بیش از همه ایران بویژه خراسان در این آتش تبدیل به تلی از خاکستر شد. اما ایرانیان آموختند که همه دشمنها را درمان کنند و باز قدر افزایند و در تاریخ بنام ایرانی سر را بالا نگهدارند و از حکام غریب و وحشی سرازیر شده در این آب و خاک آبادگرانی بسازند که اموال چپاول شده را صرف آبادانی مرکز علمی و پژوهشی و پرورش عالمانی کنند که مایه افتخار بشریت‌اند.

در پایان جا دارد از کسانی که یاری دهنده حقیر در فراخ آستان این مجموعه تاریخ چند هزار ساله تربت جام بوده‌اند، قدردان و سپاسگزار باشم. از جناب آقای دکتر رضا غوریانی از جهت در اختیار گذاشتن مطالب نویافته‌ای در مورد بعضی مشایخ، از جناب آقای عبداللطیف عرب تیموری دبیر متبخر تاریخ در کمک به یافتن سوابق برخی از وقایع تاریخی و بناهای باستانی منطقه جام، از جناب آقای شاپور احمدی بنکدار که مباحثی را تحت عنوان یک مقاله اجازه دادند استفاده نمایم. از جناب آقای رحمانی کارشناس ارشد ادبیات که در ریشه لغات و تبیین آنها مرا یاری کرده‌اند، کمال سپاس و امتنان دارم.

با سپاس از یاری صادقانه همسر مهربانم خانم پروین جامی‌الاحمدی که در مدت چند سالی که به تحقیق مشغول بودم، نبود حضور فیزیکی مرا در خانواده تحمل کرده و در تمام

طول سالهای ازدواج در به سامان دادن زندگیم نقش مؤثری داشته است.

از فرمانداری شهرستان تربت جام (راجع به اطلاعات تقسیمات کشوری و پیشرفتهای سالهای اخیر، شکرگزارم. از بخشداری مرکزی جهت در اختیار گذاشتن منابع و امکانات بخش مرکزی سپاس دارم. از بخشداری نصرآباد به خاطر همکاری صمیمانه متشکرم، از روابط عمومی شهرداری شهرستان تربت جام و همکاری کارکنان آن ممنونم و با سپاس از آقای مهندس دوستخواه احمدی، کارشناس ارشد کشاورزی، در جهت کمک به معرفی منابع آب و بالأخره از همه خوانندگان در موارد قصور و کاستیهای این کتاب عذرخواهم و بر دیده‌ام منت خواهند گذاشت که راهنمای من باشند و این کمبودها را ببخشند.

یعقوب ندایی احمدی

تربت جام، ح.ج.م. تبرک شیخ احمد جام، ۱۳۹۷/۸/۳۰ شمسی